

SOBRE L'ORTOGRAFIA DELS PRENOMS PERSONALS

Josep Maria ALBAIGÈS i OLIVART

Cal escriure Elisabet o Elisabeth? Ingeborg, Ingeburga o Inguebúrgia? Heus ací una qüestió complexa, agreujada als darrers temps d'aparició galopant d'antropònims exòtics. La pregunta, plantejada esquemàticament, fóra: ¿Cal intentar aproximar-nos tant com puguem a la grafia original, encara que sigui al preu de modificar la pronúncia, o adoptar la grafia del nom a les regles catalanes per deformar-la al mínim?

No podem oblidar que una paraula és, abans que res, un fenomen fonètic, i per això, en altres temps en què la cultura oral era preponderant davant l'escripta, va resultar lògica la segona solució, eliminant hacs, afegint us mudes, etc. Així es feien amb tota naturalitat les passes *Elisabeth*>*Elisabet*, *Ingeborg*>*Ingeburga*, etc. Però, dit això, no podem obviar un seguit de factors que compliquen el fenomen.

1. No cal dir que l'aproximació a la forma de pronunciar catalana duria a la modificació ortogràfica en molts casos. La hac d'*Elisabeth* indicava una aspiració en llengua hebrea, però avui aquesta no es dóna al català (o, en tot cas, es dóna d'una forma molt diferent), motiu pel qual sembla prudent, cercant la màxima simplicitat, suprimir aquest signe esdevingut inútil. Similarment podríem dir de *Jonathan*>*Jonatan*, *Ruth*>*Rut*, etc.

Les complicacions són de vegades més grosses, com en el cas d'*Ingeborg*. Al suec antic, la *g* sona forta, de manera que, per aproximar-nos al so original, caldria intercalar-hi una *u* muda. Però, a més a més, la *o* sona d'una faisó gairebé impronunciable per a nosaltres, i resulta més aproximat substituir-la per una *u*. Finalment, la terminació *-rg* acaba essent substituïda per *-rga* o *-rgia*.

Efectivament, la llengua catalana, tot i suportar terminacions en consonants, s'inclina de vegades per un arrodoniment de la pronúncia afegint una *-a* o una *-ia*. Per què una o altra? A la pronúncia medieval, la *i* final de paraules similars sonava molt feble, no amb l'equisonoritat que sembla que suggereixin la igualtat de mida amb la *a*. Veiem això en noms com *Marcèl·l·a*, on la pronúncia gairebé passa de llarg davant la *i*, cosa que fa dubtar si incloure-la o no a l'escriptura. Quan s'opta per aquesta darrera solució, poden àdhuc sortir complicacions ortogràfiques secundàries, com *Constància/Constança*. Quan es manté la *i*, el temps i la progressiva preponderància de la cultura escrita acaba atorgant-li un paper igualitari amb la *a*. I així veiem coexistir aleshores les formes *Marcel·la/Marcèl·lia*, *Constança/Constància*, etc. La mateixa cosa passarà amb la nostra *Ingeburga/Inguebúrgia*.

3. Passant a l'accentuació, als escrits antics no es marcava l'accent ortogràfic, cosa que ha menat a pronúncies més fàcils per al lector catalanoparlant... o el d'altres llengües, quan el nom ens arriba a llur través. Un accent oportú, inexistent a l'original, pot facilitar i fidelitzar la pronúncia, igual que de vegades s'escriu marketing. Però molts noms han abastat, amb l'ús repetit, formes vicioses que és avui molt difícil desterrar; gairebé ningú diu Bàrcino per Barcino, ni Arquímedes per Arquímedes.

4. I què passa amb els cognoms? En altres temps, no subjectes a registres civils, eren catalanitzats amb tanta naturalitat com els prenomes, i així ens arribaven. Nicolau Maquiavel (*Niccolò Machiavelli*) o els Fúcars (*Fugger*). La progressiva aparició de l'aldea global ha fet que es tendeixi avui a mantenir llur invariabilitat a través de les diferents llengües, però fins i tot així apareixen complicacions degudes als diferents alfabetes. Com ja comentava una vegada el nostre fundador Enric Moreu-Rey, cal escriure *Julio Iglesias* o *Khúlio Iglésias*? *Khruschev* o *Jruschhof* (pronunciant la j a la castellana!)? *¿Mao Tse Tung* o *Mao Zedong*? *Pushkin* o *Puixkin*? I no preguntem què caldria pronunciar, car si ho sentísim en llengua original segurament no ho entendríem.

Resumim: la llengua, com hem dit, és un fenomen fonètic abans que res, cosa que justificà al seu moment la catalanització dels noms. Però l'actual augment en el nivell cultural ha dut una progressiva internacionalització, feta possible per un major coneixement de les llengües estrangeres, i resulta cada cop més pintoresc mantenir grafies "pròpies", especialment per a fenòmens d'abast universal com poden ésser determinats antropònims. L'inconvenient esmentat al començament, la deformació de la pronúncia, tendeix a desaparèixer mercès a aquesta major cultura lingüística, que atribueix en cada cas la fonètica correcta a una paraula, encara que no sigui la que correspondria d'acord amb les regles usals del català.

En el camp dels topònims la transició és ja total, i als atlas s'escriuen sempre aquests en llur llengua original... o, millor dit, en l'oficial de l'estat que els domina, cosa que també dóna lloc a conflictes, com sabem molt bé els catalans. Qui sabia, fa uns anys, que *Köln* era Colònia o *Wien* era Viena? I encara trobem en molts llocs l'antiga *Lérida*. Aquestes formes originals, al començament exòtiques, van transcendent a la parla corrent, i avui és freqüent dir i escriure *Tehran*, *New York* i molts més. Amb això guanyem en una progressiva internacionalització de la cultura.

Aquesta tendència a la forma escrita original s'està començant a donar també en els antropònims, i potser serà completament habitual d'aquí a un segle. Però avui estem en procés de transició, i per aquest motiu coexisteixen diferents grafies, que provoquen els dubtes que comentem. I així arribem al final a una conclusió més aviat pobra: no hi ha una resposta clara a la qüestió que titula aquest article. Podríem limitar-nos a dir que com més ens apropem a la grafia original d'un nom, més avancem en direcció al futur. Però no oblidem que vivim al present.

Tot i que... compte, estem parlant de "la grafia original"... o de la seva versió anglesa? Perquè, en realitat, és la que tendeix a imposar-se en el cas dels noms en altres alfabetes que no han "oficialitzat" una versió en l'alfabet llatí. També aquesta és la direcció del futur. El progressiu domini de l'anglès en tots els camps ens mena, amb la nostra complaença o sense, a una cultura internacional però marcada pel segell anglosaxó, on sens dubte es desenvoluparan, amb tota naturalitat, els nostres néts.